

В. А. Мисливий,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри публічного права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»

УДК 343.2

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОСТУПОК: НОВЕЛА ЧИ РЕФОРМАЦІЯ

Кримінальний кодекс України 2001 р. (далі — КК України), що розроблявся з початку доби незалежності майже протягом десяти років, був проголошений одним із належних взірців кодифікованих галузей національного законодавства.

Проте з часом з'ясувалося, що нове кримінальне законодавство не завжди демонструє достатню стабільність. Законотворча практика свідчить про не завжди очікувані процеси криміналізації та декриміналізації. Посилення впливу кримінального закону й водночас кроки сумнівного заощадження кримінальної репресії обумовлюються ігноруванням засад кримінально-правової науки, лобіюванням економічних і соціальних інтересів окремих угруповань, виконанням передвиборчих обіцянок, виникненням корупційних схем, політичною і корпоративною зацікавленістю законодавців не на користь суспільства.

Іноді кримінальне право стає заручником пошуку новел у споріднених галузях права, зокрема Кримінальному процесуальному кодексі України 2012 р., який, являючи собою за суттю процедурне буття кримінально-правових норм, фактично змінив окремі положення як доктрини кримінального права, так і кримінального законодавства. Зокрема — це положення щодо кримінальних правопорушень та їх розмежування на злочини та кримінальні проступки.

Разом із цим, остаточна реалізація цієї ідеї вимагає ревізії чинного КК України та перегляду його внутрішньої структури з урахуванням злочинів та кримінальних проступків або прийняття окремого Закону України «Про кримінальні проступки» чи навіть створення Кодексу про кримінальні проступки. Опоненти цієї ідеї зазначають, що вона суперечить Конституції України, де взагалі не визначено такого виду деліктів, а також відповідальності за їх вчинення. Проте останнім часом наявні законопроекти спрямовані на запровадження кримінальних проступків саме в чинний КК України.

Задля справедливості слід відзначити, що ідея впровадження кримінального проступку передбачалася в одному з проєктів КК України, підготовленому за завданням Комісії Верховної Ради України з питань правопорядку та боротьби зі злочинністю в 1994 р. Зокрема, у Главі 4 «Каране діяння, його види» пропонувалося поділяти карані діяння на кримінальні проступки (ст. 16), провинність (ст. 17), кривду (ст. 18) та злочин (ст. 19). До кримінальних проступків проєкт відносив діяння, за які передбачалося покарання, не пов'язане з позбавленням волі або у вигляді позбавлення волі на строк до одного року [1].

Зазначені положення проєкту, безумовно, характеризували істотну особливість Кодексу, проте на той час вони не

були визнані доцільними для подальшого опрацювання та врахування у новому кримінальному законодавстві.

Повернення до ідеї кримінального проступку, оформлене в політико-правовому контексті, відбулося через сім років, що у рамках правового припису стало змістом Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженої Указом Президента України від 08.04.2008 р. № 311 [2].

Зазначена концепція містила як напрями реформування кримінальної юстиції, так і значний спектр змін у комплексі галузей публічного права. Зокрема, в документі визначено, що «до категорії кримінальних проступків мають бути віднесені: а) окремі діяння, що за чинним Кримінальним кодексом України відносяться до злочинів невеликої тяжкості, які відповідно до політики гуманізації кримінального законодавства будуть визнані законодавцем такими, що не мають *значного ступеня суспільної небезпеки*» (курсив наш. — В. М.). Принагідно зазначимо, що кримінальний закон взагалі не передбачає вказаного ступеня, а розглядає суспільну небезпеку як сутнісну ознаку будь-якого злочину.

Від того часу «феномен» кримінальних проступків продовжує привертати увагу вітчизняних криміналістів як одне з проблемних питань сучасного кримінального права. Слід зауважити, що завдяки відсутності фундаментальних наукових праць, базових доктрин, що стосуються соціальної обумовленості злочинів та їх видів, проблем суспільної небезпеки цих діянь, ефективності кримінально-правових норм та багатьох інших, юридичній спільноті часто бракує належних аргументів для довільного

спорадичного експериментування в кримінальному праві.

На нашу думку, наявної в КК України категорії злочинів невеликої тяжкості, на які фактично спирається ідея кримінальних проступків, цілком достатньо для визнання цих діянь кримінальними проступками з надання їм такого статусу та внесенням відповідних змін і доповнень до чинного кримінального законодавства. Такий підхід та його апробація могли б підтвердити або спростувати практичну доцільність ідеї кримінальних проступків.

Разом із цим, зареєстрований у Верховній Раді України черговий альтернативний проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» (рег. № 7279-1 від 16.11.2017 р.) [3] показує, що це питання охоплює значно більший та розгалужений комплекс суттєвих трансформацій чинного кримінального закону.

Розгляд творчих підходів впровадження кримінальних проступків у кримінальне законодавство показує, що виокремлення останніх у рамках самостійної складової частин Кодексу або їх послідовна імплементація в його чинну структуру фактично вказують на створення нової моделі КК України.

Водночас, на наш погляд, прийняття такої моделі вдається передчасним, оскільки наступна парадигма кримінального закону має увібрати в себе значно більший спектр реформованих концептуальних положень сучасного кримінального права як необхідних та достатніх підстав для такого законотворчого рішення.

Список використаної літератури

1. Кримінальний кодекс України: проект, внесений Комісією Верховної Ради України з питань правопорядку та боротьби зі злочинністю. Київ: Українська правнича фундація, 1994.
2. Концепція реформування кримінальної юстиції України: Затверджена Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008 // Офіційний вісник України від 18 квітня 2008 р. 2008. № 27. Ст. 838.
3. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=62902.